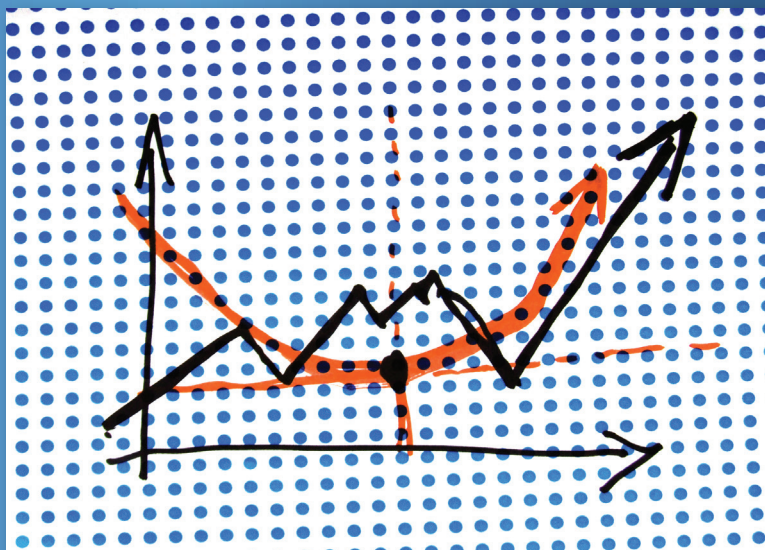

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857- 7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2017 YEARBOOK

ГОДИНА 9

VOLUME XI

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7296

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2017**

YEARBOOK

ГОДИНА 9

VOLUME XI

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:

Проф. д-р Трајко Мицески

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Блажо Боев	Prof. Blazo Boev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Проф. д-р Еленица Софијанова	Prof. Elenica Sofijanovska, Ph.D
Доц. д-р Емилија Митева-Кацарски	Emilija Miteva-Kacarski, Ph.D
Доц. д-р Благица Колева	Blagica Koleva, Ph.D
Доц. д-р Љупчо Давчев	Ljupco Davcev, Ph.D

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Проф. д-р Ристе Темјановски	Prof. Riste Temjanovski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески Prof. Trajko Miceski, Ph.D

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип Goce Delcev University
Економски факултет Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија 2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENT

Проф. д-р Трајко Мицески, д-р Христина Серафимовска ВЛИЈАНИЕТО НА НАТАЛИТЕТОТ ВРЗ БРОЈОТ НА СРЕДНОШКОЛЦИТЕ	7
Проф. д-р Круме Николоски КЕЈНЗ И АНАЛИЗАТА НА КАМАТНАТА СТАПКА, ШТЕДЕЊЕТО И ПОТРОШУВАЧКАТА	17
Проф. д-р Круме Николоски, д-р Влатко Пачешкоски ДОХОД, ПЛАТА, ПРОФИТ И РЕНТА: НЕКОИ ВИДУВАЊА НА АДАМ СМИТ	27
Проф. д-р Круме Николоски, д-р Влатко Пачешкоски ОПФАТОТ НА ЕКОНОМИЈАТА И МОДЕЛОТ НА РИКАРДО	39
Доц. д-р Емилија Митева - Кацарски УЧЕСТВОТО НА МАЛИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА ВО МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВИЈА: МОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИ	49
Дарко Костов, проф. д-р Трајко Мицески ПРЕГОВАРАЊЕТО ВО ДЕЛОВНИТЕ АКТИВНОСТИ	61
Гонца Танева, проф. д-р Трајко Мицески СОГЛЕДУВАЊЕ НА НАСТАНАТИТЕ ПРОБЛЕМИТЕ ВО ОРГАНИЗАЦИЈАТА И ДОНЕСУВАЊЕ НА ОДЛУКИ ЗА НИВНО РЕШАВАЊЕ	79
Илија Гошев, проф. д-р Трајко Мицески ГРАДЕЊЕ НА МЕНАЏМЕНТ СТРАТЕГИЈА ВО БАНКИТЕ ЗА СПРАВУВАЊЕ СО ПРОЈАВЕНИ ФИНАНСИСКИ КРИЗИ	97
Марјана Џорлева, Проф. д-р Јанка Димитрова УПРАВУВАЊЕ СО ОФ-ШОР КОМПАНИЈА И ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ПРЕДНОСТИТЕ ПРЕКУ ПРИМЕРИ ОД КАРИБИТЕ	117

ВЛИЈАНИЕТО НА НАТАЛИТЕТОТ ВРЗ БРОЈОТ НА СРЕДНОШКОЛЦИТЕ

проф. д-р Трајко Мицески¹, д-р Христина Серафимовска²

¹ Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,
trajko.miceski@ugd.edu.mk

² Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,
hristina.serafimovska@ugd.edu.mk

Апстракт

Наталитетот како демографска промена на населението игра значајна улога во општествениот раст и развој на една земја. Всушност, населението од една страна се јавува како производител, а од друга страна како потрошувач. Така доколку наталитетот е поголем поизразени ќе бидат сите фактори на развој на земјата

Но, статистичките податоци покажуваат дека наталитетот на населението во Р Македонија во последните педесетина години покажува тренд на опаѓање, така во 1969 година во Р Македонија, се родени 40 342 деца, а, во 2015 година 23 075 деца. Така бројот на живородени деца во Р Македонија во 2015 година е намален за 43 %, во однос на 1969 година. Сепак од 2004 година се забележува најниско ниво, а потоа стабилизација со мал пораст до 2015 година.

Од друга страна, пак, бројот на средношколците во последниве триесетина години покажува некоја стабилност со мали осцилации.

Овој труд е фокусиран на прикажувањето на временската серија од триесетина години на наталитет и бројот на средношколците и нивната корелативна зависност изразена пресметковно, табеларно и графички.

Клучни зборови: *податоци, анализа, тренд, прогнозирање*

THE BIRTH-RATE IMPACT ON THE NUMBER OF STUDENTS

Professor T. Miceski Ph.D.¹, Hristina Serafimovska Ph.D.²

¹University Goce Delchev – Stip, Faculty of Economics, e-mail:
trajko.micevski@ugd.edu.mk

²University Goce Delchev – Stip, e-mail:
hristina.serafimovska@ugd.edu.mk

Abstract

The birth rate as a demographic change of the population plays a significant role in social growth and development of a country. In fact, the population of a country emerges as a producer in one hand, and as a customer on the other hand. So, if the birth rate raise, all factors of development of the country are more pronounced. But the statistical data, indicate that the birth rate of the population in Macedonia last fifty years shows a downward trend, so in 1969 R. Macedonia, 40.342 children were born, and in 2015 23.075 children. Thus, the number of live births in Macedonia in 2015 decreased by 43% compared to 1969. However, from 2004 shows the lowest level and then stabilization to a slight increase in 2015.

On the other hand, the number of students in the last thirty years shows some stability with small oscillations. This paper is focused on the display of time series of thirty years of birth and the number of high school students and their correlative dependence expressed accrued, tabular and graphic.

Key words: *analysis, data, forecasting, trend*

Вовед

Во последните педесетина години, наталитетот како демографска промена во Р Македонија и нејзиното опкружување се манифестира преку негово намалување. Така, доколку како база се земе бројот на живородени деца (40 342) во 1969 година како 100 %, тогаш нивниот број постојано забележува опаѓање до 2004 година (23 361) со процент од 58 % во однос на 1969 година и стабилизација до 2015 година (23 075). Додека пак бројот на завршени средношколци во последните триесетина години покажува некоја стабилност со неколку изразени осцилации. Тоа можеби се должи на вклучување во средношколските образовни училишта на ученици од одделни региони каде што голем број од претходните генерации тоа не го чинеле. Имајќи ги предвид овие факти, а со цел појасно информирање, во овој труд податоците се обработени преку пресметки и се прикажани табеларно и графички.

1. Движењето на наталитетот во Р Македонија

Според статистичките податоци, развојните состојби на наталитетот во Република Македонија во последниве педесетина години покажуваат тенденција на опаѓање, со благо стабилизирање од 2004 година па до 2015 година. Ова наједноставно е прикажано во табела 1.

Табела 1. Движење на наталитетот на населението во Р Македонија¹

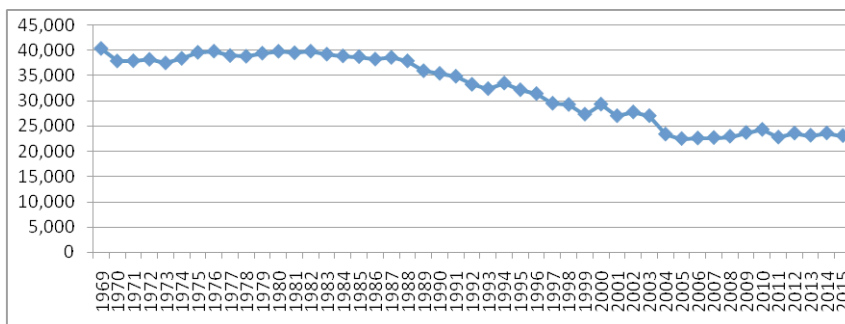
Година	Живородени деца во Р Македонија	Базни индекси. База 1969 1969= 100
1969	40.342	100%
1970	37.862	94%
1971	37.904	94%
1972	38.187	95%
1973	37.478	93%
1974	38.382	95%
1975	39.579	98%
1976	39.809	99%
1977	38.932	97%
1978	38.790	96%
1979	39.407	98%
1980	39.784	99%
1981	39.488	98%
1982	39.789	99%
1983	39.210	97%
1984	38.861	96%
1985	38.722	96%
1986	38.234	95%
1987	38.572	96%
1988	37.879	94%
1989	35.927	89%
1990	35.401	88%
1991	34.830	86%
1992	33.238	82%

1) Извор: Статистички годишници на Р Македонија 1990-2011, Државен завод за статистика на Р Македонија и <http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp>

1993	32.374	80%
1994	33.487	83%
1995	32.154	80%
1996	31.403	78%
1997	29.478	73%
1998	29.244	72%
1999	27.309	68%
2000	29.308	73%
2001	27.010	67%
2002	27.761	69%
2003	27.011	67%
2004	23.361	58%
2005	22.482	56%
2006	22.585	56%
2007	22.688	56%
2008	22.945	57%
2009	23.684	59%
2010	24.296	60%
2011	22.770	56%
2012	23.568	58%
2013	23.138	57%
2014	23 596	58%
2015	23 075	57%

Табеларниот преглед покажува дека бројот на живородени деца во Р Македонија од година во година опаѓа, а со тоа се намалува и стапката на наталитет, односно се намалува бројот на живородени деца на 1 000 жители. Тоа може да се види и во графикон 1.

Графикон 1. Движење на наталитетот во Р Македонија (1969-2015)

Очигледни се падовите на наталитетот во Р Македонија. Неговото движење е условено од многубројни фактори кои може да се поделат во три групи и тоа: биолошки, економско-социјални и психолошки. Делувањето на овие фактори може да биде посредно и непосредно, односно долгорочно и краткорочно.

2. Движењето на бројот на завршените средношколци во Р Македонија

Следењето на движењето на бројот на средношколците, а со тоа и можноста за нивното понатамошно школување дава корисни информации за формирање на слика за образованието во Р Македонија².

Во табела 2 е прикажана временска серија за завршени средношколци во изминатите триесетина години.

2) Мицески.Т. 2007, „Практикум по Статистика“, УГД Економски факултет, стр. 93

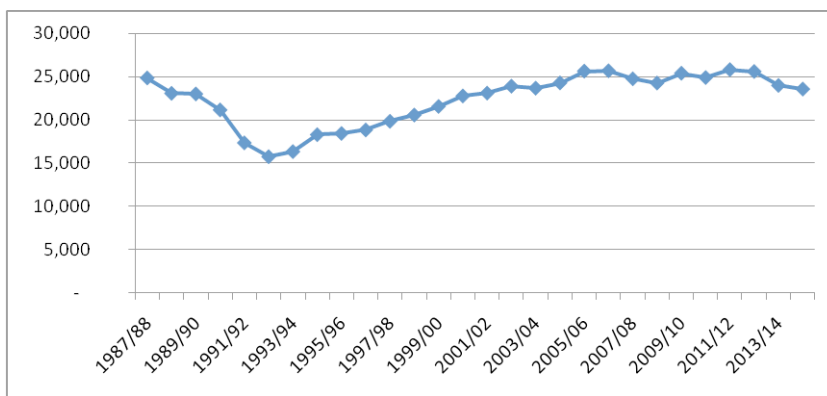
Табела 2. Просечно очекувано траење на животот во Р Македонија и ЕУ³

Година	Завршени средношколци во Р Македонија	Базни индекси. База 1987/88 1987/88=100
1987/88	24.797	100%
1988/89	23.023	93%
1989/90	22.952	93%
1990/91	21.102	85%
1991/92	17.297	70%
1992/93	15.704	63%
1993/94	16.290	66%
1994/95	18.246	74%
1995/96	18.388	74%
1996/97	18.787	76%
1997/98	19.790	80%
1998/99	20.515	83%
1999/00	21.510	87%
2000/01	22.724	92%
2001/02	23.051	93%
2002/03	23.851	96%
2003/04	23.621	95%
2004/05	24.225	98%
2005/06	25.588	103%
2006/07	25.629	103%
2007/08	24.700	100%
2008/09	24.210	98%
2009/10	25.345	102%
2010/11	24.846	100%

3) <http://search.worldbank.org/data?qterm=expected%20life&language=EN>

2011/12	25.758	104%
2012/13	25.546	103%
2013/14	23.936	97%
2014/15	23.516	95%
2015/16	23.500	95%

Истите податоци, графички се прикажани во графикон 2.

Графикон 2. Движење на средношколците во Р Македонија

Од табеларниот и сликовитиот приказ се гледа дека бројот на средношколците од година во година покажува помали осцилации, освен во периодот од 1992 до 1997 година, каде што се поизразени осцилациите.

3. Корелативна зависност на бројот на живородени деца и бројот на средношколци

За да се утврди корелативната зависност помеѓу бројот на живородените деца и завршените средношколци користејќи ги разликите од 19 години е користена нелинеарна зависност на логаритмирање на двете варијабли.

Табела 3. Пресметка на корелативна зависност на бројот на живородените деца и завршените средношколци

Години	Y	X	$Y^* = \ln Y$	$X^* = \ln X$	$\frac{y^*}{Y^*} = \frac{y^*}{Y^*}$	$\frac{x^*}{X^*} = \frac{x^*}{X^*}$	$x^{\square} y^{\square}$	X^{*2}	Y^{*2}	\hat{Y}_i	e	e_2	
1987/88	1969	24797	40342	10,118 10,605	-0,113	-0,087	0,010	0,008	0,013	9,942	0,177	0,031	
1988/89	1970	23023	37862	10,044	10,542	-0,039	-0,024	0,001	0,001	9,988	0,056	0,003	
1989/90	1971	22952	37904	10,041	10,543	-0,036	-0,025	0,001	0,001	9,987	0,054	0,003	
1990/91	1972	21102	38187	9,957	10,550	0,048	-0,033	-0,002	0,001	9,982	-0,025	0,001	
1991/92	1973	17297	37478	9,758	10,532	0,247	-0,014	-0,003	0,000	9,995	-0,237	0,056	
1992/93	1974	15704	38382	9,662	10,555	0,344	-0,038	-0,013	0,001	9,978	-0,316	0,100	
1993/94	1975	16290	39579	9,698	10,586	0,307	-0,068	-0,021	0,005	9,956	-0,257	0,066	
1994/95	1976	18246	39809	9,812	10,592	0,194	-0,074	-0,014	0,006	9,951	-0,140	0,020	
1995/96	1977	18388	38932	9,819	10,570	0,186	-0,052	-0,010	0,003	9,968	-0,148	0,022	
1996/97	1978	18787	38790	9,841	10,566	0,165	-0,048	-0,008	0,002	9,970	-0,129	0,017	
1997/98	1979	19790	39407	9,893	10,582	0,113	-0,064	-0,007	0,004	9,959	-0,066	0,004	
1998/99	1980	20515	39784	9,929	10,591	0,077	-0,074	-0,006	0,005	9,952	-0,023	0,001	
1999/00	1981	21510	39488	9,976	10,584	0,029	-0,066	-0,002	0,004	9,957	0,019	0,000	
2000/01	1982	22724	39789	10,031	10,591	-0,026	-0,074	0,002	0,005	9,952	0,079	0,006	
2001/02	1983	23051	39210	10,045	10,577	-0,040	-0,059	0,002	0,003	9,963	0,083	0,007	
2002/03	1984	23851	38861	10,080	10,568	-0,074	-0,050	0,004	0,003	9,969	0,111	0,012	
2003/04	1985	23621	38722	10,070	10,564	-0,064	-0,046	0,003	0,002	9,972	0,098	0,010	
2004/05	1986	24225	38234	10,095	10,551	-0,090	-0,034	0,003	0,001	9,981	0,114	0,013	
2005/06	1987	25588	38572	10,150	10,560	-0,144	-0,043	0,006	0,002	9,974	0,175	0,031	
2006/07	1988	25629	37879	10,151	10,542	-0,146	-0,024	0,004	0,001	9,988	0,164	0,027	
2007/08	1989	24700	35927	10,115	10,489	-0,109	0,028	-0,003	0,001	10,026	0,088	0,008	
2008/09	1990	24210	35401	10,095	10,474	-0,089	0,043	-0,004	0,002	10,037	0,058	0,003	
2009/10	1991	25345	34830	10,140	10,458	-0,135	0,059	-0,008	0,004	10,049	0,092	0,008	
2010/11	1992	24846	33238	10,120	10,411	-0,115	0,106	-0,012	0,011	10,083	0,038	0,001	
2011/12	1993	25758	32374	10,157	10,385	-0,151	0,133	-0,020	0,018	10,102	0,054	0,003	
2012/13	1994	25546	33487	10,148	10,419	-0,143	0,099	-0,014	0,010	10,077	0,071	0,005	
2013/14	1995	23936	32154	10,083	10,378	-0,078	0,139	-0,011	0,019	10,107	-0,024	0,001	
2014/15	1996	23516	31403	10,065	10,355	-0,060	0,163	-0,010	0,027	10,124	-0,059	0,003	
2014/16	1997	23500	29478	10,065	10,291	-0,059	0,226	-0,013	0,051	10,170	-0,106	0,011	
	29	648447	1075503	290,2	305	- 0	0	-0,146	0,2	0,58	290	0	0,474
Години	Y	X	$Y^* = \ln Y$	$X^* = \ln X$	$\frac{y^*}{Y^*} = \frac{y^*}{Y^*}$	$\frac{x^*}{X^*} = \frac{x^*}{X^*}$	$x^{\square} y^{\square}$	X^{*2}	Y^{*2}	\hat{Y}_i	e	e_2	

Добиените вредности на корелативната зависност е

$$\hat{Y}_i = 11,67 - 0,73X_i^* + \varepsilon$$

$$R = 0,43$$

при што е добиен слаб коефициент на корелација и коефициент на детерминација од 18 %. Пресметката упатува дека бројот на живородените деца нема големо влијание врз бројот на средношколците по години. Тоа се должи, пред сè, повеќе од културните разлики во перцепцијата на школувањето на децата, што во последните години е изразено.

ЗАКЛУЧОК

Демографските промени во Р Македонија манифестирани од аспект на наталитетот на населението покажува постепено намалување во последните педесетина години.

Бројот на средношколците во последните тринаесетина години иако покажува некои варирања, сепак не е толку изразен.

Корелативната зависност не покажува дека постои минимална зависност помеѓу живородените деца и бројот на средношколци, пред сè поради зголемување на бројот на средношколци во одделни подрачја, а во други подрачја намалување.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Behrens, W. Hawranek P.M.: *Manual for the Preparation of Industrial Feasibility Studies*, UNIDO, Wiena, 1995.

Paul Newbold, William L. Carlson, Betty Thorne *“Statistics for business and economics”*, 2010.

Мицески Т. „*Статистика*“, УГД - Економски факултет, Штип, 2008.

Мицески Т. „*Здравствена статистика*“, УГД - Економски факултет, Штип, 2009.

Попоски Г., Попоска-Тренеска В., „*Статистика*“, Киро Дандаро, Битола, 2001.

Ристевски С. „*Статистика за бизнис и економија*“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 2008.

Статистички годишник на Република Македонија, Државен завод за статистика на Р Македонија.

Сотировски д-р Коста, „*Статистика*“, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола, Економски факултет, Прилеп, 2009.

<http://www.stat.gov.mk/>

<http://search.worldbank.org/data?qterm=expected%20life&language=EN>
<http://www.marrirc.org/upload/Documents/Migration%20profile%20RS%202010.pdf>